

Source sheet for TGS #17 "The Tree of Knowledge, according to the Rambam"

- 1) הנה רבינו המורה חלק ספרו לשלשה חלקים... והיו כולם קע"ז וסימנם גן עדן (אברבנאל, סוף פירוש מורה נבוכים)
- 2) ומספרם ג"ן עד"ן (ר' אברהם אבולעפיה, הקדמת סתרי תורה)
- 3) איש מלומד הקשה עלי לפני שנים רבות קושיה מופלאה. ראוי להתבונן בקושיה זאת ובתשובה שהשבנו לפותרה. לפני שאמסור את הקושיה ואת פתרונה, אומר: כל המדבר עברית יודע שהשם אלהים משותף לאלוה, למלאכים ולמושלים מנהיגי המדינות. אונקלוס הגר, ע"ה הבהיר – ונכון מה שהבהיר – שבדבריו והייתם כאלהים יודעי טוב ורע הכוונה היא למשמעותה האחרונה. הוא אומר: ותהון כרברביא. אמר המקשה: מפשוטו של מקרא נראה שהכוונה הראשונה היתה שהאדם יהיה כשאר בעלי-החיים בלי שכל ובלי מחשבה ולא יבחין בין טוב לרע; וכאשר המרה (את פי האל) גרם לו מריו בהכרח את השלמות הגדולה ביותר לאדם, והיא שתהיה לו הבחנה זאת המצויה בנו. הבחנה זאת היא הנכבדה מכל התכונות המצויות לנו ובעבורה אנן עצמים. ומפליא הוא שעונשו על מריו הוא שניתנה לו שלמות שלא היתה לא, והיא השכל. אין זה אלא כדברי האומר שאיש מן האנשים המרה (את פי האל) והפליג בפשעו ואז שינו צורתו, ועשאוהו כוכב בשמים. זאת היתה כוונת הקושיה ומשמעותה, אף כי לא היתה מנוסחת כך. שמע את תוכן תשובתנו. אמרנו: אתה המעיין ברעיונות העולים ראשונים על דעתך, והחושב שאתה מבין ספר, שהוא הנחיה לראשונים ולאחרונים, בעוברך עליו באחת משעות הפנאי מן השתייה והמשגל כמי שעובר על ספר מספרי דברי-הימים או על שיר מן השירים – בדוק ביישוב הדעת והתבונן! הרי אין הדבר כמו שחשבת... אלא ... כי השכל, שאותו השפיע אלהים על האדם... הוא אשר היה לאדם קודם מריו ובגללו נאמר עליו שהוא בצלם אלהים ובדמותו. בגללו פנה אליו בדיבור וציווה אותו... ואין ציווי... למי שאין לו שכל. בשכל הוא מבחין בין אמת ושקר, וזה, השכל, היה מצוי בו שלם וגמור. ואילו מגונה ויפה הם מן המפורסמות ולא מן המושכלות, שהרי אין אומרים "שמים כדוריים – יפה," ו"הארץ שטוחה – מגונה," אלא אומרים "אמת" ו"שקר"... לא היה בכלל כוח המיועד לעסוק במפורסמות. הוא לא השיג אפילו את הברור ביותר בין המפורסמות לגנאי והוא חשיפת ערוה... וכאשר המרה (את פי האל) ונטה לעבר תאוותיו הדמיוניות ותענוגות חושי הגופניים, כפי שאמר: כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים – נענש בכך שנשללה ממנו אותה השגה שכלית. לכן הוא המרה את הצו אשר נצטווה מפאת שכלו ותהי לו השגת המפורסמות. הוא נשתקע בציון הדברים כמגונים או כיפים. אותה שעה ידע את ערכו של מה שאבד לו ושממנו נתערטל ולאיזה מצב הגיע (מו"נ ח"א פ"ב)
- 4) אם רצונך להשיג את כל אשר בו באופן שלא יישמט ממך דבר ממנו, פרש את פרקיו זה לפי זה (שם, פתיחה, צוואת ספר זה)
- 5) ואילו צלם נקראת הצורה הטבעית, דהיינו העניין העושה את הדבר לעצם ולמה שהוא... אותו עניין באדם הוא... ההשגה האנושית... דימה אותה להשגת האלוה... (שם ח"א פ"א)

- (6) שהוא השכל, המשכיל והמושכל (שם פס"ח)
- (7) כוונת כל התורה... מתן הדעות הנכונות... ושלמותו האחרונה היא... שיהיה לו שכל בפועל בכך שידע את מה שביכולת האדם לדעת על כל הנמצאים כולם (שם ח"ג פכ"ז)
- (8) וירא אלהים כי טוב (בראשית א, ד)
- (9) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ (שם ו, ה)
- (10) שהוא הביא לידי מציאות כל חלק וחלק מחלקי העולם ושבואם לידי מציאות היה בהתאם לכוונה. זאת היא משמעות דברו וירא אלהים כי טוב. כי יודע אתה את מה שביארנו בדבר אמירתם דברה תורה כלשון בני אדם. והטוב בעינינו הוא ביטוי למה שמתאים לכוונתנו (מו"נ ח"ג פ"ג)
- (11) המשפטים אשר יודעו ולא יצטרך אל ראיה על אמתותם ארבעה מינים. המוחשים – כידיעתנו שזה שחור וזה לבן... והמושכלות הראשונות – כידיעתנו שהכל יותר גדול מן החלק... המפורסמות – כידיעתו שגלוי הערוה מגונה... והמקובלות – והוא כל מה שיקבל מאחד נבחר או מרבים נבחרים... ואולם המוחשות והמושכלות אין חילוף בין השלם בחושים ביצירה ובין זולתו ממין האדם... ואולם המפורסמות הנה יש בהן חלוף ויתרון, כי יש משפטים התפרסמו אצל אומה אחת ולא התפרסמו אצל אומה אחרת, וכל מה שיהיה הענין מפורסם אצל אומות רבות תהיה האמתות בו יותר חזקה (מלות ההגיון שער ח)
- (12) שני העיקרים האלה, כלומר מציאות האלוה והיותו אחד, מושגים בעיון האנושי. כל מה שידוע בהוכחה מופתית – דין הנביא ודין כל מי שידע זאת שווה לגביו, ללא יתרון של זה על זה, כי שני עיקרים אלה לא מצד הנבואה בלבד נודעו... ואילו יתר הדברות הם ממין המפורסמות והמקובלות, לא ממין המושכלות (מו"נ ח"ב פ"ג)
- (13) כל שמותיו יתעלה המצויים בכתבי הקודש – כולם גזורים ממעשים. זה דבר ידוע. זולת שם אחד והוא יוד הא ואו הא כי הוא שם פרטי לו יתעלה. לכן הוא נקרא: שם מפורש. פירוש הדבר שהוא מורה על עצמותו יתעלה הוראה ברורה.... השם שאותיותיו יוד הא ואו הא לא ידועה לא גזרה מפורסמת (שם ח"א פס"א)
- (14) ח"י... שם זה במשמעות קניית החוכמה (שם ח"א פמ"ב)